

Natalia Matiaszczyk¹
.....

Działania UE na rzecz społeczeństwa obywatelskiego w Azji

„Unia Europejska zobowiązana jest do ochrony i wzmacniania pozycji podmiotów obywatelskich, w tym obrońców praw człowieka, oraz do promowania przestrzeni dla społeczeństwa obywatelskiego” – takie słowa wypowiedział w lutym 2020 r. Wysoki przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Josep Borrell². Stanowiły one nie tylko wyraz deklaracji, ale także dowód na to, że UE aktywnie dąży do angażowania społeczeństwa obywatelskiego w proces kształtowania polityk na całym świecie.

Pojęcie „społeczeństwo obywatelskie” stało się pod koniec XX w. przedmiotem szerokiej dyskusji, jednak wciąż interpretowane jest na wiele różnych sposobów i nie ma jednej powszechnie akceptowanej definicji³. Można jednak przyjąć, że odnosi się ono do wszystkich form działalności społecznej podejmowanych przez pojedyncze osoby lub grupy, działające niezależnie od państwa i rządów⁴. Do społeczeństwa obywatelskiego należą więc m.in. organizacje pozarządowe, stowarzyszenia wolontariackie, ruchy ekologiczne, stowarzyszenia ludności tubylczej, grupy

.....
1 Natalia Matiaszczyk – doktorantka, Szkoła Doktorska Nauk Społecznych, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Składowa 43, 90-127 Łódź, e-mail: natalia.matiaszczyk@edu.uni.lodz.pl

2 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU stands up for civil society worldwide*, 27.02.2020, https://www.eas.europa.eu/eas/eu-stands-civil-society-worldwide_en (dostęp: 20.09.2023).

3 D. Pietrzyk-Reeves, *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2012, s. 7.

4 *Organizacja społeczeństwa obywatelskiego*, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/civil-society-organisation.html> (dostęp: 20.09.2023).

wyznaniowe, zorganizowane społeczności lokalne czy związki zawodowe⁵. Społeczeństwo obywatelskie może być zorganizowane na poziomie lokalnym, państwowym lub międzynarodowym. Zbudowane jest ono na prawie i zasadach demokratycznych, szacunku do życia prywatnego, wolności przekonań i wolności stowarzyszeń. Jest również miejscem kształtowania się woli zbiorowej i reprezentacją obywateli – organizacje społeczeństwa obywatelskiego grają rolę pośredników między jednostką a państwem⁶. Co więcej, angażują się one w monitorowanie działań władz państwowych, tworzenie nowych rozwiązań prawnych czy obronę praw człowieka⁷.

Celem rozdziału jest przedstawienie zarysu działań unijnych na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Azji. Artykuł podzielony jest na dwie części. Pierwsza z nich dotyczy unijnego zaangażowania na rzecz społeczeństwa obywatelskiego na świecie. Druga z kolei prezentuje działania UE wobec społeczeństwa obywatelskiego w Azji. Rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze: czym charakteryzuje się pomoc UE na rzecz społeczeństwa obywatelskiego? Jakie są jej wartości? Jakie są główne obszary działalności społeczeństwa obywatelskiego, które UE szczególnie wspiera w państwach azjatyckich?

Do napisania niniejszego rozdziału wykorzystano dokumenty instytucji unijnych, głównie Komisji Europejskiej, ale także Rady UE czy Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, jak również źródła naukowe – artykuły z czasopism naukowych i rozdziały z recenzowanych monografii.

Niniejszy tekst pełni rolę wstępu do części trzeciej, która, tak samo jak i dwie poprzednie, składa się z trzech rozdziałów. Przedstawiają one różne wymiary unijnego wsparcia społeczeństwa obywatelskiego w trzech różnych państwach azjatyckich. Ukazują wyzwania i potrzeby społeczeństwa obywatelskiego w regionie Azji, a także metody, narzędzia i podejścia stosowane przez UE w promowaniu demokracji, praw człowieka, decentralizacji i zrównoważonego rozwoju w tym obszarze.

5 A. Jezard, *Who and what is 'civil society'?*, World Economic Forum, 23.04.2018, <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (dostęp: 20.09.2023).

6 K. Orzeszyna, *Społeczeństwo obywatelskie w Unii Europejskiej*, „Teki Komisji Prawniczej PAN” 2009, t. 2, s. 100.

7 G. Ingram, *Civil society: An essential ingredient of development*, Brookings, 6.04.2020, <https://www.brookings.edu/articles/civil-society-an-essential-ingredient-of-development/> (dostęp: 20.09.2023).

Unijne zaangażowanie na rzecz społeczeństwa obywatelskiego na świecie

Artykuł 11 Traktatu o Unii Europejskiej podkreśla potrzebę umożliwienia obywatelom i stowarzyszeniom przedstawicielskim wypowiadanie się i publiczną wymianę poglądów we wszystkich dziedzinach działania Unii. Co więcej, zobowiązuje on instytucje unijne do utrzymywania otwartego, przejrzystego i regularnego dialogu ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi i społeczeństwem obywatelskim⁸. Z kolei art. 15 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej określa, iż „w celu wspierania dobrych rządów i zapewnienia uczestnictwa społeczeństwa obywatelskiego, instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii działają z jak największym poszanowaniem zasady otwartości”⁹.

Unia Europejska od wielu lat w ramach swojej polityki międzynarodowej działa na rzecz wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego na całym świecie. Uznaje ona pluralistyczne i niezależne społeczeństwo obywatelskie za kluczowy aspekt budowania demokracji i wzmocnienia praw człowieka¹⁰. Jednocześnie UE postrzega organizacje społeczeństwa obywatelskiego jako podmioty działające na rzecz rozwoju i uznaje ich udział za kluczowy czynnik w opracowywaniu polityk spełniających potrzeby obywateli poszczególnych państw¹¹.

W okresie 2010–2011 UE prowadziła wielostronny dialog na rzecz zaangażowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz władz lokalnych we współpracę z Komisją Europejską. Udział w tym brały KE, Parlament Europejski, zagraniczne delegatury UE, państwa członkowskie, pochodzące z UE i państw Globalnego Południa organizacje społeczeństwa obywatelskiego oraz zrzeszające władze samorządowe, a także niezależni

8 *Traktat o Unii Europejskiej*, Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej Biblioteki Sejmowej, https://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14803&Itemid=945 (dostęp: 20.09.2023).

9 *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC> (dostęp: 20.09.2023).

10 R. Balfour, *Principles of democracy and human rights. A review of the European Union's strategies towards its neighbours*, [w:] S. Lucarelli, I. Manners (red.), *Values and Principles in European Union Foreign Policy*, Routledge, Oxon 2006, s. 118–119.

11 V. Axyonova, F. Bossuyt, *Mapping the substance of the EU's civil society support in Central Asia: From neo-liberal to state-led civil society*, „Communist and Post-Communist Studies” 2016, t. 49, nr 3, s. 207–208.

eksperci¹². Efektem było przyjęcie przez Komisję Europejską nowej strategii współpracy ze społeczeństwem obywatelskim. Określono w niej trzy priorytety działań wspieranych przez UE: 1) wspieranie wysiłków na rzecz zapewnienia sprzyjających warunków działania organizacji społeczeństwa obywatelskiego w państwach partnerskich (w tym m.in. promocję praw człowieka, wolności mediów); 2) promowanie konstruktywnego i uporządkowanego udziału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w polityce wewnętrznej państw partnerskich; 3) zwiększanie zdolności lokalnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego do działania w charakterze niezależnych podmiotów wspierających rozwój¹³.

Między 2014 a 2020 r. istniał dedykowany Program dla Organizacji Społeczeństwa Obywatelskiego i Władz Lokalnych, funkcjonujący w ramach Instrumentu Współpracy Rozwojowej. Obecnie Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR) to jeden z głównych instrumentów UE służących wspieraniu społeczeństwa obywatelskiego. W jego ramach na lata 2021–2027 przeznaczono 1,5 mld EUR. Instrument ten ułatwia bezpośrednią współpracę z izolowanymi lub marginalizowanymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, w tym przydzielanie bezpośrednich dotacji podmiotom działającym w obszarach dotyczących praw człowieka i demokracji¹⁴. Unijne wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego finansowane jest również w ramach Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju i Europejskiego Funduszu Rozwoju, a w przeszłości także poprzez Europejski Instrument Sąsiedztwa¹⁵.

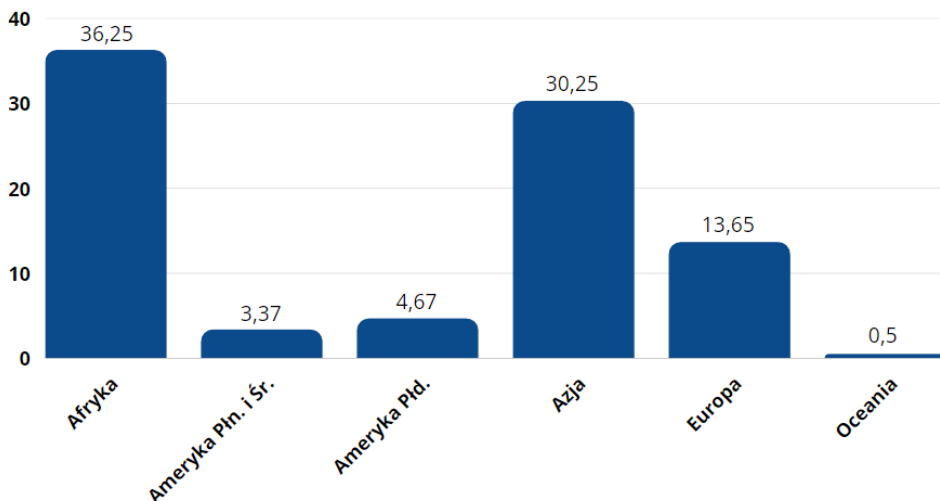
12 *Structured Dialogue on the involvement of Civil Society and Local Authorities in EC cooperation*, Komisja Europejska, 1.02.2010, https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Working_paper_on_Structured_Dialogue-2.pdf (dostęp: 20.09.2023).

13 KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW. *Korzenie demokracji i zrównoważonego rozwoju: Współpraca Europy ze społeczeństwem obywatelskim w dziedzinie stosunków zewnętrznych*, Komisja Europejska, 12.09.2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0492> (dostęp: 20.09.2023).

14 *Thematic Programme for Civil Society Organisations Multiannual Indicative Programme 2021–2027*, Komisja Europejska, https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2022-01/mip-2021-c2021-9158-civil-society-organisations-annex_en.pdf (dostęp: 20.09.2023).

15 Komisja Europejska, *Annual Report on the implementation of the European Union's External Action Instruments in 2021. The Staff Working Document*, Bruksela 2022, s. 272.

Wykres 1. Wartość unijnej pomocy dla rządów i społeczeństwa obywatelskiego w ramach pomocy rozwojowej (2007–2022, w mld EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie EU Aid Explorer.

W ramach pomocy rozwojowej UE finansuje działania mające na celu wspieranie rządów i społeczeństwa obywatelskie. W latach 2007–2022 jej wartość wyniosła łącznie 106 mld EUR¹⁶. Najwięcej funduszy kierowanych było do Afryki – ponad 36 mld EUR. Na drugim miejscu znalazła się Azja – 30,25 mld EUR, a na trzecim Europa – 13,65 mld EUR¹⁷. Realizuje ona przede wszystkim trzy Cele zrównoważonego rozwoju ONZ – Cel 16: „Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje”, Cel 17: „Partnerstwa na rzecz celów” i Cel 5: „Równość płci”¹⁸.

UE angażuje się we wzmacnianie organizacji społeczeństwa obywatelskiego poprzez zapewnianie im pomocy technicznej, finansowej i organizowanie szkoleń. Dzięki temu organizacje pozarządowe otrzymują wiedzę i środki niezbędne do skutecznego działania w swoich państwach. Tylko w 2021 r. UE wsparła 132 nowe inicjatywy prowadzone przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności te o charakterze lokalnym, mające na celu ochronę i promowanie praw człowieka w ponad 70 państwach partnerskich¹⁹.

¹⁶ Łączna wartość obejmująca pomoc ze strony instytucji unijnych oraz państw członkowskich UE.

¹⁷ Dodatkowo 18,6 mld EUR Komisja Europejska klasyfikuje jako „nieulokowane”.

¹⁸ Komisja Europejska, *EU Aid Explorer*, https://euaidexplorer.ec.europa.eu/content/explore/recipients_en (dostęp: 20.09.2023).

¹⁹ Komisja Europejska, *Annual Report on the implementation...*, s. 12.

Działania UE na rzecz społeczeństwa obywatelskiego w Azji: prawa człowieka i zrównoważony rozwój

Gospodarcze, społeczne i demograficzne znaczenie Indo-Pacyfiku jest dostrzegalne przez UE, która aktywnie zwiększa swoje zaangażowanie w tym regionie. Opiera się ono na promowaniu demokracji, praworządności i praw człowieka, a także realizacji Celów zrównoważonego rozwoju czy kwestii ochrony środowiska, w tym implementacji zapisów porozumienia paryskiego w sprawie zmian klimatycznych²⁰.

UE określiła siedem głównych obszarów współpracy z państwami azjatyckimi: zrównoważony i inkluzywny dobrobyt, zielona transformacja, zarządzanie oceanami, cyfrowe zarządzanie i partnerstwo, łączność, bezpieczeństwo i obrona, bezpieczeństwo ludności²¹. W kontekście społeczeństwa obywatelskiego należy podkreślić, że we wszystkich państwach Azji Południowej i Południowo-Wschodniej UE kładzie szczególny nacisk na rozwój demokracji, utrzymanie praworządności i promowanie praw człowieka²². UE uznaje także istotną rolę niezależnych mediów, w tym mediów społecznościowych, które uczestniczą w kształtowaniu otwartego społeczeństwa²³. Jednocześnie promuje współpracę społeczeństwa obywatelskiego w UE i Azji Wschodniej jako podstawę do wzajemnego zrozumienia²⁴.

Jeśli chodzi o wsparcie dla rządów i społeczeństwa obywatelskiego w państwach azjatyckich w ramach pomocy rozwojowej, to dominują inicjatywy związane z 16 i 5 Celem zrównoważonego rozwoju²⁵. Najwięcej fun-

20 JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. *The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*, 16.09.2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf (dostęp: 20.09.2023).

21 JOINT COMMUNICATION...

22 Komisja Europejska, *Annual Report on the implementation...*, s. 87.

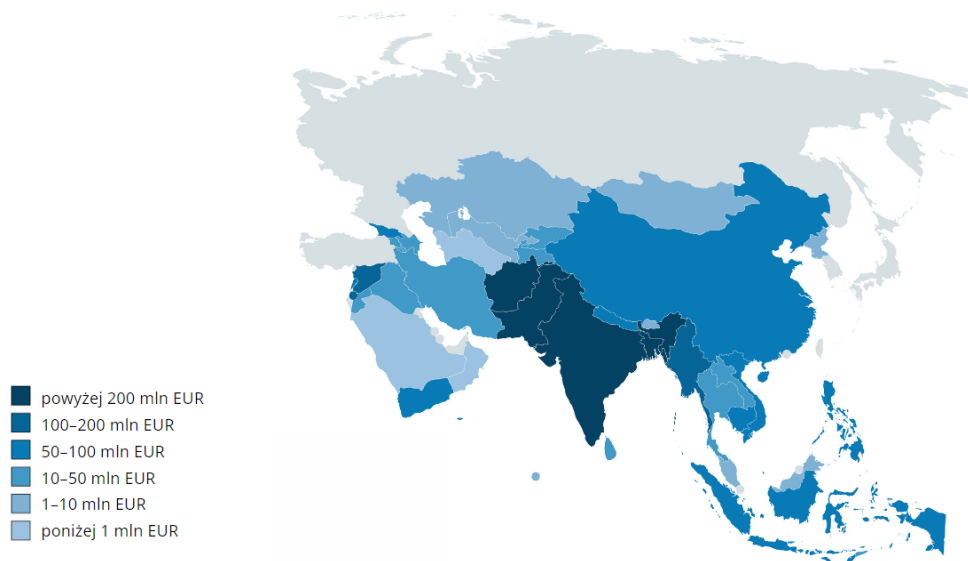
23 KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW. *Korzenie demokracji i zrównoważonego rozwoju: Współpraca Europy ze społeczeństwem obywatelskim w dziedzinie stosunków zewnętrznych*, Komisja Europejska, 12.09.2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0492> (dostęp: 20.09.2023).

24 GUIDELINES ON THE EU'S FOREIGN AND SECURITY POLICY IN EAST ASIA, Rada Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/97842.pdf (dostęp: 20.09.2023).

25 Cel 16: Pokój, sprawiedliwość i silnie instytucje; Cel 5: Równość płci.

duszy przeznaczanych było na wsparcie sektora publicznego i administracji (5,5 mld EUR). Nieco mniej, gdyż 5,3 mld EUR, przekazano na budowanie pokoju przez ludność cywilną, zapobieganie konfliktom i ich rozwiązywanie. Z kolei 3,5 mld EUR w okresie 2007–2022 zostało przeznaczone *stricte* na wsparcie społeczeństwa obywatelskiego oraz partycypacji demokratycznej. Najwięcej z tych środków trafiło do Afganistanu (259,6 mln EUR), Indii (255,5 mln EUR), Bangladeszu (242,7 mln EUR) i Pakistanu (223,4 mln EUR)²⁶. Szczegółowe dane zostały przedstawione na mapie 1.

Mapa 1. Wartość pomocy UE dla społeczeństwa obywatelskiego oraz partycypacji demokratycznej według państw (w mln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie EU Aid Explorer.

Jednak realne środki dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Azji są znacznie większe, jako że angażują się one w projekty związane z innymi kategoriami, takimi jak prawa człowieka, wolność mediów, zwalczanie korupcji, obserwacje wyborów czy udział w procesie legislacyjnym. Ponad 1 mld EUR UE przeznaczyła na wsparcie władz lokalnych w państwach azjatyckich i pomoc w procesie decentralizacji²⁷.

26 Komisja Europejska, *EU Aid Explorer...*

27 Ibidem.

Unia Europejska przywiązuje dużą wagę do swojej współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, postrzegając je jako kluczowych partnerów w realizacji celów własnej polityki zagranicznej, zwłaszcza w dziedzinie promowania demokracji i ochrony praw człowieka²⁸. Ich doświadczenie oraz bliższy kontakt z mieszkańcami, a także znajomość lokalnych uwarunkowań (politycznych, społecznych czy gospodarczych) sprawiają, że są one także partnerami UE w kształtowaniu jej polityki. Obserwują oraz nadzorują one również implementowanie unijnych polityk i projektów²⁹. Dlatego też we wszystkich zagranicznych delegaturach UE powstały punkty kontaktowe ds. praw człowieka, których celem jest poprawa relacji z lokalnymi organizacjami pozarządowymi zajmującymi się prawami człowieka³⁰. UE takie delegatury, a tym samym i punkty kontaktowe, posiada niemal we wszystkich państwach azjatyckich, z wyłączeniem Iranu, Korei Północnej, Bhutanu, Brunei, Bahrajnu, Omanu i Malediwów³¹.

Unijne wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego w Azji opiera się także na promowaniu równości płci. Sama UE, dzięki swoim przepisom odnoszącym się do monitorowania pozycji kobiet i mężczyzn oraz postępu w zakresie równości płci, jaki dokonał się w Europie na przestrzeni kilkunastu lat, stała się liderem i wzorem do naśladowania w tym zakresie. W działaniach zewnętrznych UE może zatem wywierać znaczący wpływ na wspieranie równości płci i wzmacnianie pozycji kobiet na całym świecie³². W trakcie wypracowywania polityk unijne instytucje prowadzą konsultacje z podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, takimi jak ruchy kobiece czy

28 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU stands up for civil society...*

29 CSOs and the European Union's external policies, GLOBUS policy dialogue, 29.05.2018, <https://www.globus.uio.no/news/2018/globus-policy-dialogue-report-29may18.pdf> (dostęp: 20.09.2023).

30 K. Vadura, *The EU as 'norm entrepreneur' in the Asian region: Exploring the digital diplomacy aspect of the human rights toolbox*, „Asia Europe Journal” 2015, t. 13, s. 352; R. Balfour, *The role of EU delegations in EU human rights policy*, Directorate-General for External Policies of the Union, European Parliament, Bruksela 2013.

31 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU in the World*, 30.03.2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-world-0_en (dostęp: 20.09.2023).

32 A. Woodward, A. van der Vleuten, *EU and the export of gender equality norms: Myth and facts*, [w:] A. Vleuten, A. Eerdewijk, C. Roggeband (red.), *Gender Equality Norms in Regional Governance. Transnational Dynamics in Europe, South America and Southern Africa*, Palgrave Macmillan, London 2014, s. 67–69.

organizacje zajmujące się prawami kobiet³³. Dyrekcje generalne Komisji Europejskiej posiadają dodatkowo własne sieci ekspertów ds. płci³⁴.

Co więcej, UE zobowiązała się, że do 2025 r. co najmniej 85% wszystkich nowych działań zewnętrznych będzie uznawać równouprawnienie płci oraz wzmacnianie pozycji kobiet i dziewcząt za istotny lub główny cel działań³⁵. Dlatego też utrzymuje ona stałe partnerstwa z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego na całym świecie, które zaangażowane są w walki o prawa kobiet i umacnianie ich pozycji. Konsultuje z nimi także nowe inicjatywy i plany mające na celu równość płci, takie jak Gender Action Plan³⁶. Jednocześnie kwestie równości płci uwzględniane są w unijnej pomocy rozwojowej, a także stanowią część umów handlowych, które UE podpisywała lub jest w trakcie zawierania z państwami azjatyckimi³⁷.

Kwestie zmian klimatycznych i ochrony środowiska również mają ważne miejsce w unijnej polityce zagranicznej. W niektórych państwach azjatyckich organizacje społeczeństwa obywatelskiego mają ograniczone możliwości uczestniczenia w kształtowaniu polityk w tym zakresie³⁸. UE prowadzi aktywną współpracę z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego m.in. z państw ASEAN, aby skutecznie działać na rzecz ochrony środowiska i zachowania różnorodności biologicznej. Jest ona jednym z elementów promowania zrównoważonego rozwoju i globalnej odpowiedzialności za środowisko, a istotą jest osiągnięcie lepszego zarządzania

33 L. Cram, *Inventing the people: Civil society participation and the enhabitation of the EU*, [w:] S. Smismans (red.), *Civil Society and Legitimate European Governance*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2006, s. 246–247.

34 A. Woodward, A. van der Vleuten, *EU and the export of gender equality norms...*, s. 75.

35 *Gender Action Plan – Putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world*, Komisja Europejska, 25.11.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184 (dostęp: 20.09.2023).

36 *Consultation for EU Roadmap for Engagement with CSOs in Vietnam and Laos PDR*, International Co-operative Alliance Asia-Pacific, <http://www.icaap.coop/icanews/consultation-eu-roadmap-engagement-csos-vietnam-and-laos-pdr> (dostęp: 20.09.2023).

37 D. Camroux, *Conclusion: Southeast Asia's glocalised civil society landscapes: National topographies and transnational contours*, [w:] E. Hansson, M. Weiss (red.), *Routledge Handbook of Civil and Uncivil Society in Southeast Asia*, Routledge, Oxon 2023, s. 367.

38 E. Luhtakallio, T. Ylä-Anttila, A. Lounela, *How do civil society organizations influence climate change politics? Evidence from India, Indonesia, and Finland*, „Journal of Civil Society” 2022, t. 18, nr 4, s. 421–422.

zasobami naturalnymi oraz ograniczenie skutków zmian klimatycznych na skalę międzynarodową³⁹.

Jednym z najważniejszych projektów unijnych w zakresie wspierania społeczeństwa obywatelskiego w Azji jest inicjatywa Komisji Europejskiej dotycząca zwiększania wkładu organizacji społeczeństwa obywatelskiego w procesy zarządzania i rozwoju. Rozpoczął się on w 2015 r. i do 2023 r. wydano już na to ponad 32 mln EUR. W ramach projektu KE współpracuje z lokalnymi oraz międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi w 13 państwach: Sri Lanka, Birma, Indie, Bangladesz, Filipiny, Indonezja, Mongolia, Chiny, Afganistan, Nepal, Tajlandia, Syria i Kambodża. Wsparcie dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego odnosi się w tym przypadku m.in. do szkoleń, pomocy finansowej, networkingu i inicjowania współpracy z władzami samorządowymi w tych państwach⁴⁰. Drugi podobny projekt rozpoczął się w 2016 r. i obejmuje: Irak, Indonezję, Afganistan, Kambodżę, Wietnam, Tajlandię, Filipiny, Birnę, Mongolię, Chiny, Tadżykistan, Indie, Bangladesz i Jemen. Jak dotąd w ramach tego programu na wsparcie organizacji społeczeństwa obywatelskiego działających w tych państwach wydano 28,3 mln EUR⁴¹.

W kooperacji z Organizacją Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz Międzynarodową Organizacją Pracy Unia stworzyła program „Odpowiedzialne łańcuchy dostaw w Azji”. Jego celem był zrównoważony i inkluzywny postęp gospodarczy, społeczny i środowiskowy. Realizowany był w wybranych sektorach przemysłu w sześciu państwach azjatyckich (Chiny, Japonia, Wietnam, Filipiny, Tajlandia, Birma) i przyjmował

39 *EU–Southeast Asia CSOs Recommendations to the 4th EU–ASEAN Policy Dialogue on Human Rights 2022*, Dżakarta, 26.10.2022, <https://www.civicus.org/documents/ASEAN-EU-CSO-Statement-Oct2022.pdf> (dostęp: 20.09.2023); *EU–Southeast Asia CSOs Submissions to the EU–ASEAN Human Rights Dialogue 2019*, Bruksela, 23.11.2019, https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/001/025/original/Consolidated_Recommendations_-_28_Nov_2019_-_Final.pdf?1575365987 (dostęp: 20.09.2023).

40 *CSOs: enhancing CSOs' contributions to governance and development processes*, EU Aid Explorer, [https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=C-SOs:%20Enhancing%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20\(SCR.DEC.037625.01.1\)](https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=C-SOs:%20Enhancing%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20(SCR.DEC.037625.01.1)) (dostęp: 20.09.2023).

41 *Objective 1: Enhance CSOs' contributions to governance and development processes at country level*, EU Aid Explorer, [https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=Civil%20Society%20Organisations%20%20\(CSOs\)%20-%20Objective%201:%20Enhance%20CSOs%27%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20at%20country%20level%20\(SCR.DEC.038983.01.1\)](https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=Civil%20Society%20Organisations%20%20(CSOs)%20-%20Objective%201:%20Enhance%20CSOs%27%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20at%20country%20level%20(SCR.DEC.038983.01.1)) (dostęp: 20.09.2023).

wieloaspektowe podejście w kwestii promowania poszanowania praw człowieka oraz standardów pracy i ochrony środowiska. W projekt ten aktywnie angażowały się organizacje społeczeństwa obywatelskiego, w tym związki zawodowe z tychże państw⁴².

Podsumowanie – wprowadzenie do studiów przypadku

Unia Europejska aktywnie działa na rzecz wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego na całym świecie. Jej pomoc w tym zakresie cechuje się wszechstronnością i zróżnicowaniem środków, obejmując zarówno inicjowanie partnerstw, jak i finansowanie projektów czy udzielanie wsparcia technicznego. W ramach swojej działalności UE szczególnie wspiera obszary związane z promocją praw człowieka, wolnością mediów, uczestnictwem społeczeństwa obywatelskiego w procesach demokratycznych, a także działaniami na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju.

Prezentowane w części trzeciej rozdziały napisane przez studentów skupiają się na jednych z najważniejszych obszarów, obejmujących unijne wsparcie na rzecz społeczeństwa obywatelskiego w Azji: prawach człowieka i zrównoważonym rozwoju. Przedstawiają one wiele wyzwań i potrzeb społeczeństwa obywatelskiego w regionie, a także różne metody, narzędzia i podejścia stosowane przez UE w promowaniu demokracji, praw człowieka, decentralizacji i zrównoważonego rozwoju w tym obszarze.

Pierwszy rozdział przedstawia podejście UE wobec wolności słowa w Wietnamie w kontekście ochrony praw człowieka w latach 2012–2023. Wolność wypowiedzi i niezależne media stanowią kluczowe elementy demokratycznego społeczeństwa i są istotnymi wartościami UE. Unia aktywnie dąży do promocji tych wartości w relacjach z państwami rozwijającymi się, takimi jak Wietnam. Autorka skupia się na wpływie UE na wolność słowa w Wietnamie oraz analizuje naruszenia praw człowieka w tym komunistycznym państwie. Ponadto przygląda się umowom zawartym pomiędzy UE a Wietnamem, ze szczególnym uwzględnieniem Umowy o Wolnym Handlu (EU–Vietnam Free Trade Agreement, EVFTA) oraz tego, jaki wpływ miała ona na przestrzeganie zasad rządów prawa w Wietnamie. Dodatkowo tekst

42 *Responsible Supply Chains in Asia – Approach and Objectives*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, https://www.ilo.org/asia/projects/rsca/WCMS_734860/lang-en/index.htm (dostęp: 20.09.2023).

uwzględnia także oceny sytuacji dokonywane przez organizacje pozarządowe oraz ich stanowiska wobec polityki unijnej wobec Wietnamu. Analizuje również różnice i podziały wewnątrz UE w kontekście polityki wobec Wietnamu.

W drugim rozdziale przedstawione są działania UE na rzecz ochrony praw kobiet na Filipinach. Jednym z fundamentalnych aspektów demokratycznego społeczeństwa, aktywnie wspieranym przez UE i promowanym przez nią w relacjach z innymi państwami, jest równość obywateli i ochrona praw kobiet. Pomimo tego, że Filipiny uznawane są za lidera w regionie Azji Południowo-Wschodniej w kwestii równości płci i ochrony praw kobiet, nadal zmagają się one z wieloma wyzwaniami, takimi jak przemoc domowa, handel ludźmi i dyskryminacja wobec kobiet. Autorka zarysowuje kontekst społeczno-prawny i przedstawia rolę, jaką pełnią kobiety na Filipinach. Prezentuje główne projekty i inicjatywy UE dotyczące ochrony praw kobiet na Filipinach, a także analizuje przeszkody, które ograniczają ich skuteczną implementację.

Ostatni rozdział podejmuje zagadnienie polityki UE w zakresie rozwoju miast w Indiach. Autor skupia się na współpracy aktorów niepaństwowych oraz lokalnych w realizacji projektów w kontekście deklaracji współpracy EU–India Partnership on Smart and Sustainable Urbanisation, dotyczącej zrównoważonego i ekologicznego rozwoju miast. Przedstawia historię stosunków pomiędzy UE a Indiami oraz wydarzenia mające istotny wpływ na te relacje. Poprzez analizę działań wybranych instytucji ukazuje praktyczne rezultaty współpracy aktorów niepaństwowych oraz jej pozytywny wpływ na zrównoważony rozwój w kontekście urbanizacji i ochrony środowiska w Indiach.

Bibliografia

- Axyonova A., Bossuyt E., *Mapping the substance of the EU's civil society support in Central Asia: From neo-liberal to state-led civil society*, „Communist and Post-Communist Studies” 2016, t. 49, nr 3, s. 207–217.
- Balfour R., *Principles of democracy and human rights. A review of the European Union's strategies towards its neighbours*, [w:] S. Lucarelli, I. Mannes (red.), *Values and Principles in European Union Foreign Policy*, Routledge, Oxon 2006, s. 114–129.
- Balfour R., *The role of EU delegations in EU human rights policy*, Directorate-General for External Policies of the Union, European Parliament, Bruksela 2013.
- Camroux D., *Conclusion: Southeast Asia's glocalised civil society landscapes: National topographies and transnational contours*, [w:] E. Hansson, M. Weiss (red.), *Routledge Handbook of Civil and Uncivil Society in Southeast Asia*, Routledge, Oxon 2023, s. 361–379.

- Consultation for EU Roadmap for Engagement with CSOs in Vietnam and Laos PDR*, International Co-operative Alliance Asia-Pacific, <http://www.icaap.coop/icanews/consultation-eu-roadmap-engagement-csos-vietnam-and-laos-pdr> (dostęp: 20.09.2023).
- Cram L., *Inventing the people: Civil society participation and the enhabitation of the EU*, [w:] S. Smismans (red.), *Civil Society and Legitimate European Governance*, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham 2006, s. 241–259.
- CSOs and the European Union's external policies*, GLOBUS Policy Dialogue, 29.05.2018, <https://www.globus.uio.no/news/2018/globus-policy-dialogue-report-29may18.pdf> (dostęp: 20.09.2023).
- CSOs: enhancing CSOs' contributions to governance and development processes*, EU Aid Explorer, [https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=C-SOs:%20Enhancing%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20\(SCR.DEC.037625.01.1\)](https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=C-SOs:%20Enhancing%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20(SCR.DEC.037625.01.1)) (dostęp: 20.09.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU in the World*, 30.03.2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-world-0_en (dostęp: 20.09.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU stands up for civil society worldwide*, 27.02.2020, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-stands-civil-society-worldwide_en (dostęp: 20.09.2023).
- EU–Southeast Asia CSOs Recommendations to the 4th EU–ASEAN Policy Dialogue on Human Rights 2022*, Dżakarta, 26.10.2022, <https://www.civicus.org/documents/ASEAN-EU-CSO-Statement-Oct2022.pdf> (dostęp: 20.09.2023).
- EU–Southeast Asia CSOs Submissions to the EU–ASEAN Human Rights Dialogue 2019*, Bruksela, 23.11.2019, https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/001/025/original/Consolidated_Recommendations_-_28_Nov_2019_-_Final.pdf?1575365987 (dostęp: 20.09.2023).
- Gender Action Plan – Putting women and girls' rights at the heart of the global recovery for a gender-equal world*, Komisja Europejska, 25.11.2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2184 (dostęp: 20.09.2023).
- GUIDELINES ON THE EU'S FOREIGN AND SECURITY POLICY IN EAST ASIA*, Rada Unii Europejskiej, https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/97842.pdf (dostęp: 20.09.2023).
- Ingram G., *Civil society: An essential ingredient of development*, Brookings, 6.04.2020, <https://www.brookings.edu/articles/civil-society-an-essential-ingredient-of-development> (dostęp: 20.09.2023).
- Jezard A., *Who and what is 'civil society?'*, World Economic Forum, 23.04.2018, <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/what-is-civil-society/> (dostęp: 20.09.2023).
- JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*, 16.09.2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf (dostęp: 20.09.2023).
- Komisja Europejska, *Annual Report on the implementation of the European Union's External Action Instruments in 2021. The Staff Working Document*, Bruksela 2022.
- Komisja Europejska, *EU Aid Explorer*, https://euaidexplorer.ec.europa.eu/content/explore/recipients_en (dostęp: 20.09.2023).
- KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW. *Korzenie demokracji i zrównoważonego rozwoju: Współpraca Europy ze społeczeństwem obywatelskim w dziedzinie stosunków zewnętrznych*, Komisja Europejska, 12.09.2012,

- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0492> (dostęp: 20.09.2023).
- Luhtakallio E., Ylä-Anttila T., Lounela A., *How do civil society organizations influence climate change politics? Evidence from India, Indonesia, and Finland*, „Journal of Civil Society” 2022, t. 18, nr 4, s. 410–432.
- Objective 1: Enhance CSOs’ contributions to governance and development processes at country level*, EU Aid Explorer, [https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=Civil%20Society%20Organisations%20\(CSOs\)%20-%20Objective%201:%20Enhance%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20at%20country%20level%20\(SCR.DEC.038983.01.1\)](https://euaidexplorer.ec.europa.eu/explore/recipients_en?Project=Civil%20Society%20Organisations%20(CSOs)%20-%20Objective%201:%20Enhance%20CSOs'%20contributions%20to%20governance%20and%20development%20processes%20at%20country%20level%20(SCR.DEC.038983.01.1)) (dostęp: 20.09.2023).
- Organizacja społeczeństwa obywatelskiego*, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/civil-society-organisation.html> (dostęp: 20.09.2023).
- Orzeszyna K., *Spółeczeństwo obywatelskie w Unii Europejskiej*, „Teki Komisji Prawniczej PAN” 2009, t. 2, s. 94–108.
- Pietrzyk-Reeves D., *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2012.
- Responsible Supply Chains in Asia – Approach and Objectives*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, https://www.ilo.org/asia/projects/rsca/WCMS_734860/lang-en/index.htm (dostęp: 20.09.2023).
- Structured Dialogue on the involvement of Civil Society and Local Authorities in EC co-operation*, Komisja Europejska, 1.02.2010, https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/Working_paper_on_Structured_Dialogue-2.pdf (dostęp: 20.09.2023).
- Thematic Programme for Civil Society Organisations Multiannual Indicative Programme 2021–2027*, Komisja Europejska, https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2022-01/mip-2021-c2021-9158-civil-society-organisations-annex_en.pdf (dostęp: 20.09.2023).
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=OJ:C:2016:202:TOC> (dostęp: 20.09.2023).
- Traktat o Unii Europejskiej*, Ośrodek Informacji i Dokumentacji Europejskiej Biblioteki Sejmowej, https://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14803&Itemid=945 (dostęp: 20.09.2023).
- Vadura K., *The EU as ‘norm entrepreneur’ in the Asian region: exploring the digital diplomacy aspect of the human rights toolbox*, „Asia Europe Journal” 2015, t. 13, s. 349–360.
- Woodward A., van der Vleuten A., *EU and the export of gender equality norms: Myth and facts*, [w:] A. Vleuten, A. Eerdewijk, C. Roggeband (red.), *Gender Equality Norms in Regional Governance. Transnational Dynamics in Europe, South America and Southern Africa*, Palgrave Macmillan, London 2014, s. 67–92.